

Vrátí se konkurenční boj o žáka a proč nejsou učebnice přežitkem? Ohlédnutí za představením Auditu vzdělávacího systému

13.3.2026 - Eliška Volfová | EDUin

Už po dvanácté se na půdě Jednacího sálu Valdštejnského paláce sešla 10. března plejáda zásadních aktérů ve vzdělávání, od politické reprezentace přes zřizovatele a ředitele, po zástupce různorodých vzdělávacích a neziskových organizací. EDUin představil svůj tradiční Audit vzdělávacího systému za rok 2025.

Co také zaznělo v Senátu:

- „Většina zřizovatelů čeká na komunální volby a dá se do práce po nich, teprve pak uvidíme, zda něco vytěžíme, nebo to bude destabilizace systému,“ Miroslav Hřebecký k převedení financování nepedagogů a slučování škol.
- „Hrozí, že se školy uzavřou do izolace, nespolupráce, neochoty sdílet know-how a to, co se daří,“ Martina Běťáková k riziku opětovného konkurenčního boje o žáka.
- „Postihne to úplně všechny, odhadujeme, že ohroženo zrušením bude 40 až 60 procent mateřských a základních škol,“ Dan Jiránek o demografickém poklesu.
- „Budeme zřizovatelům nápomocni, ale nenecháme je zavírat oči před demografií, musí přiložit ruku k dílu,“ Robert Plaga k důležitosti svazkovaní obcí.
- „Může to ovlivnit efektivitu vzdělávání, stát by se neměl zbavovat zodpovědnosti za hlídání kvality učebnic,“ Jana Stará k tématu učebnic.
- „Spolurozhodují o tom, kdo chce jít učit, připravuje se na kariéru učitele a v profesi zůstane, určují tak kvalitu učitelského sboru,“ Daniel Münich k relativním platům učitelů.
-

Audit: kritické zhodnocení i konkrétní řešení

Kdo neseděl za propůjčeným senátorským místem zavčasu či zapnul živý přenos až za běhu, mohl znejistět, zda se namísto na představení Auditu vzdělávacího systému EDUinu v Senátu PČR neocitl na přírodovědném sympoziu. Přirovnáními tu k beruškám, tu k velbloudovi se to jen hemžilo. Ať už šlo o metaforu vybraných přijatých legislativních změn, u nichž ještě nedokážeme předpovědět, jak dopadnou, a zda tedy „poletí do nebička, či do peklíčka“, nebo připodobnění křivky grafů zobrazujících vývoj financí vynakládaných na školství k jednohrbému či dvouhrbému velbloudovi.

Diskutující experti jako by se shodli, že trocha toho odlehčení je potřeba. Chmurné, zejména finanční vyhlídky školství pro rok 2027 i ty následující totiž nešlo přehlédnout, jakkoliv programový ředitel EDUinu Miroslav Hřebecký u svého podobenství školství jako parníku aktuálně otáčejícího kurz a vyhybajícího se nebezpečným skaliskům (prozatím) přirovnání k Titanicu s úsměvem odmítl.

Úvodní slovo patřilo předsedovi senátního Výboru pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice Jiřímu Růžickovi. Ten ocenil zaplněný sál s poznámkou, že je evidentní, že „snaha posouvat školství dopředu je setrvalá“. Každoroční audity pak kvitoval s tím, že se velmi věcně a kriticky vrací

k tomu, co se událo a neudálo. „Za nejceněnější pro celou společnost považuji, že na závěr každé probírané kapitoly je doporučení, kam bychom se měli ubírat,“ vyzdvihl.

Hřebecký zdůraznil klíčovou úlohu Auditů pro naplňování role EDUinu jako hlídacího psa vzdělávací politiky. Role, která právě nekončí u kritiky, ale předkládá návrhy řešení, která jsou postupně i implementována. A v tomto duchu se nesla také diskuze po představení všech tří analýz za rok 2025, kdy padlo množství řečnických, ale i velmi konkrétních otázek a možností řešení a doporučení. Hřebecký také připomněl dílčí části Auditů, a to Bilanci 2025, v níž EDUin v souvislostech popisuje klíčové události uplynulého roku, a Hlavní události roku – jakousi kroniku vzniklou z průběžné rešerše. Za avizované berušky, tedy jevy, u nichž ještě čekáme, jak se jejich implementace v praxi podaří, označil odkladovou novelu, jejíž přijetí napříč politickým spektrem ocenil, ale i vzhledem k chybějící alokované podpoře a vytižení poradenských pracovišť je otázkou, jak změny terén zvládne. Podobně zatím ve stadiu očekávání vnímá převedení financování nepedagogických pracovníků na zřizovatele, kdy upozornil, že „většina z nich čeká na komunální volby a dá se do práce po nich, teprve tedy uvidíme, jestli z toho vytěžíme, nebo to bude destabilizace systému“.

„Obávám se toho horšího scénáře, že tu příležitost promarníme.“

Jaromír Beran, radní pro školství města Roztoky

Demografický pokles: příležitost, nebo hrozba?

Nikola Šrámková představila svou analýzu Plné třídy i prázdné lavice: výzvy demografického vývoje pro české školství. Poukázala na očekávané dopady kolísavé demografické křivky, související nejen s nižší porodností, ale i vnitřní a zahraniční migrací – hrozí, že budou dále prohlubovat už stávající problémy zejména v nerovnosti ve vzdělávání. Efektivnímu řešení situace brání náročnost demografického plánování, zřizovatelé nemají dostatek odborných kapacit ani dat. V Senátu ale Šrámková připomněla, že jak mateřské, tak základní školy mohou nevyhnutelný pokles počtu dětí využít jako příležitost pro zkvalitnění vzdělávání. V následné diskuzi Jaromír Beran, radní pro školství města Roztoky, souhlasil, že je důležité se ptát, jak demografický pokles školy skutečně využijí. I dle něj otevírá prostor k posílení týmové práce, vrstevnického učení či individualizace, ale zároveň se bojí, zda nepovede jen k tomu, že „učitel pouze opraví o pět písemek méně“. „Obávám se toho horšího scénáře, že tu příležitost promarníme,“ dodal Beran.

Ředitelka odboru podpory škol a zřizovatelů při MŠMT Martina Běťáková pak zvedla téma rizika navrátnějšího se konkurenčního boje o žáka. Ten považuje za blokátor kooperace mezi školami, na jednu stranu se školy mohou snažit tzv. být nejlepší, ale v případě ne dobře uchopené práce s demografickým poklesem hrozí, že se „uzavrou do izolace, nespolupráce, neochoty sdílet know-how a to, co se daří“. Dan Jiránek ze Svazu měst a obcí predikoval, že počty žáků budou klesat všude, i v okolí velkých aglomerací včetně Prahy a Brna. „Postihne to úplně všechny, my odhadujeme, že ohroženo zrušením bude 40 až 60 procent mateřských a základních škol.“ Vysvětlil, že to v důsledku znamená více peněz pro obce na žáka než na obyvatele, a konkurenční boj tak zcela nepochybně vypukne.

Analýza dále představila různé formy meziobecní spolupráce, jako jsou svazkové školy (založeny DSO nebo SO) či společné právnické osoby bez nutnosti zakládat svazek. Tuto problematiku vyzdvihl ve svém úvodním slově i ministr školství Robert Plaga, který za klíčovou výzvu následujícího období označil právě práci se zřizovateli – ti jsou dle něj zodpovědní za kvalitu školy. Vyzval k tomu pojmout očekávanou demografickou realitu nikoliv jako hrůzu, která se na nás řítí, ale jako příležitost, a k tomu vysvětlovat obcím důležitost svazkování a nutnost kooperovat. „Budeme vám (zřizovatelům)

jako ministerstvo nápomocni, ale nenecháme vás zavírat oči před demografií, musíte přiložit ruku k dílu a starat se o školy ne jako o budovy, ale o učitele a děti v nich,” uzavřel ministr. Znovu se potvrzující význam zřizovatelů se ostatně linul napříč všemi prezentacemi i následnými diskuzemi, do nichž se zapojilo více starostů a zastupitelů se svými konkrétními příběhy z žité praxe. A právě zřizovatelům se EDUin setrvale věnuje, podporuje a edukuje je, nejnověji například na březnové EDUakademii, která se zaměřila právě na modely meziobecní spolupráce i povinné slučování a demografii.

„Kvalita učebnic přitom bude hrát zásadní roli v chystané implementaci revize RVP – pokud školy nebudou mít k dispozici během několikaletého období souběhu obou kurikul nové a kvalitní učebnice, může být včasná a rovnoměrná implementace ohrožena,”

Patricie Martinů, autorka analýzy

Kvalita učebnic: zásadní nástroj pro revizi RVP

Patricie Martinů představila svou analýzu Učebnice v českém školství: proč má stát řídit jejich kvalitu. Ke spíše řečnické otázce: Jsou učebnice přežitkem? přispěla řadou posbíraných dat i srovnáním zahraniční praxe. Kriticky reflektovala historii i současnou podobu doložkového řízení u učebnic, které postrádá dostatečné standardy kvality a transparentnost recenzního procesu. „Kvalita učebnic přitom bude hrát zásadní roli v chystané implementaci revize RVP – pokud školy nebudou mít k dispozici během několikaletého období souběhu obou kurikul nové a kvalitní učebnice, může být včasná a rovnoměrná implementace ohrožena,” upozornila Martinů. A i kvůli tomu by hrozilo, že změny zůstanou pouze na formální úrovni.

Jak se i v diskuzi přítomných expertů ukázalo, není to zdaleka jediná hrozba na obzoru. Další doutná v podobě přesunutí financování ONIV na zřizovatele. Analýza proto doporučuje obnovit vazbu mezi prostředky ONIV a nákupem doložkovaných učebnic. Současný stav totiž Hřebecký považuje za nebezpečný precedens, kdy se „zbourala jasná hranice mezi tím, že co jde za výukou, jde za státem, co jde za budovou a provozem, jde za zřizovatelem“.

V následné reflexi se potvrdila výjimečná role Auditů, který opakovaně vynáší na světlo témata, která zůstávají opomenuta, a na základě pečlivě zanalyzovaných dat dokáže vystihnout nejen palčivá místa dané problematiky, ale nabídnout i vize, kudy dál. Zvednutí tématu učebnic ocenila nejen oponentka této analýzy, akademička věnující se právě výzkumu učebnic Jana Stará – podle ní je to téma, které „může ovlivnit efektivitu vzdělávání a stát by se neměl zbavovat zodpovědnosti za hlídání kvality učebnic“. Kvitovala jej i Lenka Olivová za Národní pedagogický institut, která zmínila, že řada věcí se z pohledu NPI už začíná hýbat. Recenzenti v rámci doložkového řízení podle ní přidávají informaci, zda učebnice je, či není v souladu s revidovaným RVP. A ke kvalitě učebnic se dle Olivové snaží NPI přispívat i rozsáhlou metodickou podporou k RVP, kterou směřují právě i k nakladatelům učebnic. Jak moderátor letošního Auditů David Klimeš glosoval – kdo možná váhal, proč EDUin vypichuje zrovna toto téma, po představení analýzy už asi neváhá. „Je velká debata, co bude, nebo nebude s revizí RVP a jak je to provázané právě s tímto tématem,” doplnil.

„Finance spolurozhodují o tom, kdo chce jít učit, kdo se připravuje na kariéru učitele a následně v profesi zůstane, určují tak dlouhodobě kvalitu učitelského sboru v zemi.“

Daniel Münich, CERGE-EI

Financování školství: kde končí všechny debaty

Novinkou letošního Auditů byla spolupráce s ekonomem Danielem Münichem z CERGE-EI, který připravil třetí analýzu – statistiku nazvanou Školské financování v datech. EDUin si klade za cíl plnit svou watchdogovou roli i v dlouhodobém sledování financí vynakládaných na vzdělávání, a tyto ekonomické analýzy proto budou součástí i dalších auditů. „Ve vzdělávání samozřejmě nejde jen o peníze, ale jak tu všichni víme, skoro všechny debaty nakonec skončí právě u těch peněz,“ odtušil Münich, který představil unikátní data. Zvolil dva nejdůležitější ukazatele a dva pohledy, k nimž budou do budoucna s roční periodicitou přibývat další data, a bude tak možné sledovat, jak na tom v tuzemsku aktuálně jsme. Popsal jednak intenzitu financování v regionálním školství, jednak relativní platy učitelů – obojí pak vždy jak v mezinárodním, tak národním srovnání. K interpretaci výsledných grafů si pomohl zmíněnou živočišnou metaforou, přítomní tak sledovali křivku pomyslného velblouda vývoje českých financí ve školství, který měl tu jeden, tu dva hrby, podle toho, jak velké výkyvy srovnávané roky přinesly.

Porovnávaná data ukázala, že v posledních letech se intenzita veřejných výdajů na školství v ČR propadla pod průměr zemí Evropské unie (výraznější „hrb“ přitom zajistil třeba rozdíl mezi lety 2017, kdy skončilo dlouhé období podfinancování, a rokem 2021, kdy jsme dosáhli průměru, od té doby sloupce opět klesají). Dominantním výdajem pak jsou platy a i relativní platy učitelů jsou výrazně pod průměrem zemí EU. U grafu zachycujícího vývoj relativních platů v ČR se vyrýsoval jednoznačně velbloud jednohrbý, s vrcholkem opět v roce 2021, s příslibem hrbu druhého u stávajícího roku 2026. Münich přitom upozornil, že právě relativní platy jsou důležitý faktor atraktivity této profese a „spolurozhodují o tom, kdo chce jít učit, kdo se připravuje na kariéru učitele a následně v profesi zůstane, určují tak dlouhodobě kvalitu učitelského sboru v zemi“. Podle návrhu státního rozpočtu z konce ledna 2026 by se sice intenzita veřejné finanční podpory regionálního školství měla mírně zvýšit a spolu s tím i relativní platy učitelů, Münich ale varoval, že dle něj bude rok 2027 na sestavení rozpočtu s rozumným deficitem ještě horší než ten letošní.

<https://www.eduin.cz/clanky/predstaveni-audit-2025-v-senatu>